

„Architekti jsou k tomu, aby pochopili hloubku života, aby promyslili potřebu až do nejzazších důsledků, aby pomáhali sociálně slabším, aby vypravili co největší počet domácností dokonalými užitkovými předměty, ale nikdy nejsou architekti k tomu, aby vynalezali nové formy.“

Jak by vypadalo dnešní evropské stavitelství nebýt Adolfa Loose? Vedle velikánů, jakými byli Frank Lloyd Wright, Le Corbusier nebo Mies van der Rohe, patřil Adolf Loos k osobnostem, jež zásadně ovlivnily vývoj moderní architektury.

Adolf Loos se narodil 10. prosince 1870 v Brně do rodiny vpravdě starorakouské. Jeho otec Adolf Loos starší byl Němec a maminka Češka. Tatínek Adolfa, sochař a kameník, vedl kamenickou dílnu. Právě otcova dílna byla prvním důležitým místem, kde Adolf Loos získával informace o kráse přírodních materiálů a o způsobech zpracování kamene. Z jeho vzpomínek, které byly mimo jiné uvedeny v knize Elsie Altmannové (manželé v letech 1919–1926) *Mein Leben mit Adolf Loos (Můj život s Adolfem Loosem)*, lze usoudit, že dětská zkušenost z otcovy dílny, byť velmi krátká, ale posílená láskou a trpělivým vlídným přístupem, byla základním pilířem jeho pozdější tvůrčí dráhy. Nebýt náhlé otcovy smrti, která malého Adolfa tolik zasáhla, zůstal by zřejmě budoucí umělec v Brně a jako kameník by šel v otcových šlépějích. V této době nastalo pro Adolfa období smutku, zmatku a bolesti, umocněné navíc přísnou matčinou výchovou. Vztah matky a syna se nezměnil ani v dospělosti, a to hlavně proto, že maminka Adolfa Loose byla velice zklamaná, že syn nepřevzal rodinnou dílnu a nešel ve stopách svého otce.

Možná právě domácí atmosféra a přísné podmínky ovlivnily Adolfa Loose v období studia. Budoucí umělec se vzdělával na několika gymnáziích. Od roku 1885 navštěvoval Královskou státní průmyslovou školu v Liberci, ale po dvou letech se vrátil do Brna, kde studoval na C.k. německé vyšší státní průmyslové škole. V roce 1889 nastoupil na vysokou školu v Drážďanech, odkud byl po dvou semestrech vyloučen. Období studií strávené v Evropě vystřídal pobyt v Americe, jenž byl jeho životním snem.

Cestu do Spojených států amerických podnikl Adolf Loos v letech 1893–1896. Původně to měla být pouze krátká návštěva strýce, která se však nakonec protáhla na tři roky. Aby se nějak uživil, pracoval jako prostý zedník, umývač nádobí, ale také jako kreslič stavební firmy, parketař, pilař a roznašeč novin. Pobyt v Americe a hlavně návštěva světové výstavy v Chicagu natrvalo ovlivnily Loosův postoj k architektuře. Kdo by tenkrát tušil, že se mu cesta do Ameriky stane osudovou? Ocitl se tu v dynamickém prostředí Clevelendovy éry, zažil tamní debaty o architektuře, viděl

architektonické skvosty amerických měst na vlastní oči, navštívil Philadelphii, Chicago. Americký způsob života stejně jako architektura jej naprosto uchvátily.

Po návratu ze Spojených států odjel Adolf Loos do Vídně, kde v letech 1896–1897 pracoval jako kreslič v architektonickém ateliéru Carla Mayredera, architekta a vedoucího úřadu, pověřeného vypracováním urbanistického plánu rakouské metropole. Tato firma později kolem roku 1900 zvítězila v mezinárodní soutěži na zpracování regulačního plánu města Brna.

V tomto období se mladý Loos seznámil s představiteli tzv. pokrokové a útočné kultury: skladateli Arnoldem Schönbergem a Gustavem Mahlerem, malířem Oscarem Kokoschkou. Uzavřel hluboká celoživotní přátelství s básníkem a spisovatelem Peterem Altenbergem a žurnalistou Karlem Krausem. Oscar Kokoschka vzpomíná na první setkání s Adolfem Loosem ve své autobiografické knize *Můj život*: „Seznámení s ním mělo rozhodující význam nejen pro moji uměleckou dráhu, ale i pro můj život. Provázel mě nebem i peklem jako věrný průvodce.“ Kokoschka vzpomíná na dobu krátce po seznámení, kdy ho Adolf Loos podporoval tím, že přemlouval své klienty a známé, aby si u Kokoschky objednali portrét, který pak architekt umisťoval v interiérech svých stavebníků.

V roce 1897 založil Adolf Loos ve Vídni vlastní ateliér. Tehdy začal také publikovat. Psal většinou texty kritické k historismu a vídeňské secesi. Umělecké kritiky a satirické články o soudobé architektuře, řemeslech a estetice pravidelně vydával nejprve v týdenících *Die Zeit* a *Die Wage* a poté v liberálních vídeňských novinách *Neue Freie Presse*. Jeho sloupky a fejetony se vedle uměleckých událostí týdne, premiér a vernisáží týkají vesměs všedních každodenních věcí, v dnešním pojmosloví životního stylu. Jak vtipně poznamenal Loosův brněnský přítel Bohuslav Fuchs: „*Náměty jeho článků se dotýkají základních kulturních a civilizačních problémů.*“

Své první důležité architektonické dílo realizoval Loos až v roce 1899. Jednalo se o kavárnu *Café Museum* ve Vídni. Pro svůj lineární vzhled a absenci zdobných prvků toto dílo vešlo ve známost také pod názvem *Café Nihilismus*. Možná právě radikalismus tohoto díla způsobil, že v dalších letech Loos získal pouze několik zakázek, které se týkaly převážně rekonstrukcí bytů.

Roku 1902 se Adolf Loos vrátil na Moravu, konkrétně do Kroměříže, kde se zúčastnil vojenského cvičení. V tomtéž roce se také poprvé oženil. Sňatek uzavřel 21. července 1902 v kostele lednického zámku s herečkou Lindou Obertimpflerovou. Bohužel manželství dlouho nevydrželo a skončilo po třech letech. Krátce po rozvodu Adolf Loos započal partnerství s devatenáctiletou tanečnicí Bessie Bruce.

Adolf Loos odmítal v architektuře, ale i užitém umění cokoli, co brání plnému využití všech funkcí díla. Prohlašoval ornament za zločin, který jen zbytečně bere čas a peníze, jež by mohly být věnovány užitečnější věcem. Architektura podle něj nepatří mezi umění, což ale neznamená, že by neměla splňovat estetické ideály. Umělec je vidí v účelovosti, strohé a důstojné eleganci moderního člověka zbaveného zátěže starého, v mnohém však i krásného světa. Loos se zajímal také o interiérový

design a byl nadšeným sběratelem stříbra a luxusních kožených výrobků, které si oblíbil pro jejich nákladnou jednoduchost. Rovněž si velmi potrpěl na módní ručně šité pánské obleky, které také sám navrhoval.

Vrcholnou stavbou prvního Loosova tvůrčího období, spadajícího před I. světovou válku, se stala stavba *obchodního domu Goldman & Salatsch* (1910) na Michalském náměstí ve Vídni. Neobvyklá stavba byla svou jednoduchostí a moderností pro konzervativně naladěnou Vídeň těžko přijatelná. Stavěný obchodní dům dostal pro strohé pojetí svého průčelí od Vídeňáků označení „kanálová mříž“ nebo také „dům bez obočí“. Stavba domu byla navíc po protestech zastavena a obnovena až poté, co Loos přislíbil doplnění oken bronzovými nádobami na květiny. Právě ostrá a nekompromisní kampaň způsobila Loosovi trvalé následky v podobě ztráty tvůrčí invence, optimismu a zdraví. Přesto v následujících letech vyprojektoval celou řadu rodinných domů, nesoucích prvky jeho charakteristického rukopisu: *Steinerovu vilu* (1910), která se díky své modernosti stala přelomovým dílem jeho tvorby, *Scheuovu vilu* (1912) – první terasovitý dům postavený ve střední Evropě, *Hornerovu vilu* (1912).

V roce 1912 založil Adolf Loos ve Vídni vlastní architektonickou školu, jejímiž prvními žáky a později také následovateli Loosova učení byli architekti Richard Neutra, Rudolf Michael Schindler, Heinrich Kulka a architekt, spisovatel a filozof Paul Engelmann. V letech 1917–1918 absolvoval Loos vojenskou službu v Sant Pöltenu a ve Vídni. V období 1920–1922 byl jmenován vedoucím architektem bytové výstavby města Vídně a začal spolupracovat se Svěpomocnou osidlovací společností ve Vídni-Lainzu. Mezi další umělcova díla se sluší zmínit také experimentální projekty terasových domů z roku 1923, jejichž nejvyspělejší verzí byl návrh pyramidálního objektu kolektivního bydlení *Grandhotelu Babylon*.

V letech 1924–1928 pobýval Adolf Loos převážně v Paříži. V místních kavárnách se často scházel s československými umělci a architekty, s nimiž rozmlouval o architektuře a moderním umění. Jedním z debatujících byl Vladimír Karfík, který se s Loosem často setkával, jejich rozhovory zaznamenával a později publikoval ve své autobiografii. Ve vzpomínkách Vladimíra Karfíka se Loos jeví jako sebevědomý pedagog, vizionář a předchůdce současného způsobu projektování či dorozumívání se architektonickou řečí. Přestože se Adolf Loos v Paříži těšil značnému věhlasu, nezískal zde žádné významné zakázky kromě realizace domu pro básníka a spoluzakladatele dadaismu Tristana Tzaru.

O něco později začíná Adolf Loos přednášet v Československu. Jeho první přednáška *O ekonomii* se uskutečnila 28. ledna 1925 v Praze v rámci cyklu *Za novou architekturu*. Další se konala hned o dva dny později v Brně, kde kromě toho o několik měsíců později prezentoval referát nazvaný *Sídlišť*. Umělcovy přednášky byly známé svou pestrostí a komunikací s návštěvníky. Loos se svými obdivovateli rád diskutoval, neměl problém přijímat názory druhých. Následně byl Adolf Loos

uznán čestným členem klubu architektů v Praze. Od roku 1928 pobýval často v Plzni. Pracoval na přestavbě domu a interiéru bytu manželů Brummelových a interiéru Otto a Olgy Beckových. Během práce v Plzni se sblížil s Klárou Beckovou, dcerou svého investora Otto Becka. Klára (Loos ji oslovoval francouzským jménem Claire) působila v Plzni jako profesionální fotografka. Pomáhala Loosovi ve vyřizování nezbytné agendy týkající se jeho realizací v Plzni. Vzali se 18. června 1929 ve Vídni.

V letech 1928–1930 Adolf Loos vyprojektoval a vystavěl dvě ze svých nejvýznamnějších staveb: *Mollerovu vilu* ve Vídni a *Müllerovu vilu* v pražských Střešovicích – nejdůležitější a nejznámější dílo svého pozdního období. Méně se ovšem ví, že toto není jediné Loosovo dílo v českých zemích. Další stavbou v hlavním městě je *Winternitzova vila*, což je o něco mladší stavba, komponovaná ovšem opět dle zásad prostorového plánu, jen materiály jsou o něco skromnější (například místo mramorových obkladů jsou v obývacím pokoji mahagonové desky). První oficiální pocty československého státu se Adolfu Loosovi dostalo 15. října 1929, kdy mu ministerstvo školství udělilo čestný honorář ve výši 6 000 Kč.

Roku 1930 pobýval Adolf Loos v Plzni, kde se zabýval realizací bytových interiérů. Šedesáté narozeniny oslavil společně se svou ženou Klárou v Praze. Při příležitosti architekta životního výročí mu československý stát daroval 10 000 Kč a byl mu rovněž udělen čestný důchod prezidenta republiky Tomáše Garrigue Masaryka. V té době probíhala ve Vídni výstava Loosova kompletního díla, další výstavu zorganizoval časopis *Das neue Frankfurt* roku 1931 ve Frankfurtu. Fotografie Loosova díla putovaly po německých městech, ocitly se také v Basileji a Anglii. Loos s manželkou Klárou navštívil Německo, Švýcarsko, severní Itálii a jižní Francii. Od roku 1918, kdy mu byla diagnostikována rakovina zažívacího traktu a byl nucen podstoupit operaci, při níž mu byla odstraněna část žaludku a střev, se léčil postupně ve Zlatých Horách, Karlových Varech, později v Jáchymově a v sanatoriu ve Veleslavíně u Prahy.

V roce 1932 se Loos s Klárou rozvedl. Absolvoval další léčbu v Karlových Varech a v Lázních sv. Markéty u Prachatic. Od 1. října do 30. listopadu roku 1932 pobýval v doprovodu ošetřovatelky naposledy v Praze, kde na Smíchově dokončoval stavbu vily JUDr. Josefa Winternitze. Od začátku prosince se léčil v sanatoriu pro nervové choroby Rosenhügel u Vídně. Už neměl sílu dále pracovat. Náklady na léčení v posledních letech Loosova života částečně hradili jeho čeští přátelé, zejména Bohumil Markalous, známý pod pseudonymem Jaromír John.

23. srpna 1933 v sanatoriu Dr. Schwarzmanna v Kalksburgu u Vídně, daleko od svých českých přátel, Adolf Loos zemřel. Zde se také dva dny po jeho smrti konal pohřeb. V Praze byla 30. listopadu 1933 uspořádána trýzna k uctění Loosovy památky. V roce 1934 bylo Loosovo tělo přeneseno na ústřední vídeňský hřbitov, kde byl městskou radou Vídně roku 1935 vystavěn jednoduchý náhrobek (žulová krychle se jménem) podle Loosova vlastního náčrtku.